

УДК 341.217(4-6ЄС)-043.86
DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.46>

Ю. І. Фетько

докторка філософії в галузі права, доцентка,
доцентка кафедри міжнародного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

У статті досліджується інституційна структура Європейського Союзу. Узагальнивши весь комплекс спеціальної юридичної літератури встановлено, що інституційна структура Європейського Союзу на сучасному етапі практично не вивчалась юридичною наукою. Досліджено, що у зв'язку із постійними інтеграційними процесами та викликами, з якими зіштовхується сьогодні Європейський Союз, у тому числі численні кризи від міграційної кризи та Brexit до пандемії COVID-19 та російської агресії проти України та незважаючи на досягнення щодо розвитку інституційної структури Європейського Союзу, він продовжує зіштовхуватись із викликами, які стосуються прийняття прозорості рішень, підзвітності інституцій і належного представлення інтересів громадян, які мешкають на території Європейського Союзу. Встановлено процес формування інституційної структури Європейського Союзу, визначено основні тенденції та особливості розвитку інституційної структури Європейського Союзу на різних етапах історичного розвитку. Досліджено, що повноваження, обов'язки та процедури інституцій Європейського Союзу, а саме: Європейського парламенту, Європейської Ради, Ради Європейського Союзу, Європейської Комісії, Суду Європейського Союзу, Європейського центрального банку та Рахункової палати Європейського Союзу, а також дорадчих органів Економічного та соціального комітету Європейського Союзу та Комітету регіонів Європейського Союзу врегульовані в установчих договорах Європейського Союзу, а саме у Договорі про функціонування Європейського Союзу та Договорі про Європейський Союз.

Ключові слова: інституційна структура, Європейський Союз, Європейськими парламент, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Рахункова палата, Європейський Союз, Економічний та соціальний комітет Європейського Союзу, Комітету регіонів Європейського Союзу.

Постановка проблеми. Узагальнивши весь комплекс спеціальної юридичної літератури варто відзначити, що інституційна структура Європейського Союзу на сучасному етапі практично не вивчалась юридичною наукою. У зв'язку із постійними інтеграційними процесами та викликами, з якими зіштовхується сьогодні Європейський Союз, у тому числі численні кризи від міграційної кризи та Brexit до пандемії COVID-19 та російської агресії проти України. Незважаючи на досягнення щодо розвитку інституційної структури Європейського Союзу, він продовжує зіштовхуватись із викликами, які стосуються прозорості рішень, підзвітності інституцій і належного представлення

інтересів громадян, які мешкають на території Європейського Союзу [1, с. 170]. Отож видається доцільним і своєчасним дослідити правові засади інституційної структури Європейського Союзу. Водночас це дозволить простежити процес формування інституційної структури Європейського Союзу, визначити основні тенденції та особливості розвитку інституційної структури Європейського Союзу на різних етапах історичного розвитку.

Мета дослідження. Метою статті є дослідити інституційну структуру Європейського Союзу на сучасному етапі.

Стан опрацювання проблематики. Різні аспекти проблематики інституційної

структури Європейського Союзу досліджувались такими вченими як: Балмер С., Весселс В., Воллес Х., Гейс-Реншоу Ф., Гелловей Д., Гуг Л., Джадж Д., Доннеллі М., Егебергом М., Ерншоу Д., Корбетт Р., Куртін Д., Манженот М., Рітчі Е., Уоллес Х., Шарлеті В., Шеклтон М. та інші. Однак дослідження щодо *інституційної структури Європейського Союзу* сконцентровані переважно навколо політологічних, історичних, соціальних питань, економічних, а також питань міжнародних відносин і державного управління, а аналіз наукових праць вітчизняних вчених-юристів дає можливість встановити, що сьогодні юридичною наукою не достатньо уваги приділено дослідженню *інституційної структури Європейського Союзу* на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Інституційну структуру Європейського Союзу вважають унікальною. Європейський Союз постійно працює над тим, аби вирішувати спільні інтереси Європейського Союзу та людей, які проживають на його території. Кожна із установ інституційної структури Європейського Союзу має конкретну роль, від розробки законів Європейського Союзу і формування політики до реалізації політики та роботи у таких спеціалізованих галузях, як охорона здоров'я, медицина, освіта, транспорт і навколишнє середовище та ін. [2]. Повноваження, обов'язки та процедури інституцій Європейського Союзу врегульовані в установчих договорах Європейського Союзу, а саме: Договорі про функціонування Європейського Союзу [3] та Договорі про Європейський Союз [4].

Стаття 13 Договору про Європейський Союз врегульовує, що *«Союз має інституційну структуру, спрямовану на те, щоб поширювати цінності Союзу, реалізовувати цілі Союзу, служити інтересам Союзу, його громадян та держав-членів та гарантувати узгодженість, ефективність та послідовність політик та дій Союзу»* [5]. Також дана стаття врегульовує структуру Європейського Союзу, основними установами якого є: Європейський Парламент, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Рахункова палата Європейського

Союзу. Відповідно, вищенаведені установи Європейського Союзу діють у межах повноважень, які покладені на них Договорами. Загальні положення щодо установ Європейського Союзу врегульовуються у Договорі про Європейський Союз, окремо щодо кожної з них та конкретизуються у Договорі про функціонування Європейського Союзу. Нижче проаналізуємо та охарактеризуємо роль та діяльність кожної з установ Європейського Союзу.

Першу установу Європейського Союзу, яку охарактеризуємо це Європейський парламент. Європейський парламент заснований у 1952 р. як Загальна асамблея Європейського співтовариства вугілля та сталі, а у 1962 р. як Європейський парламент, перші прямі вибори до Європейського парламенту відбулись 1979 р. [6]. Стаття 14 Договору про Європейський Союз та статті 223–234 Договору про функціонування Європейського Союзу врегульовують положення щодо функціонування Європейського парламенту [5]. Європейський парламент знаходиться у Страсбурзі (Франція) [6]. Європейський парламент має законодавчі, наглядові та бюджетні обов'язки [6]. Європейський парламент представляє інтереси громадян країн Європейського Союзу і обирається ними безпосередньо. Він приймає рішення щодо законів спільно з Радою Європейського Союзу, а також затверджує бюджет Європейського Союзу та ін. [7].

Наступну установу Європейського Союзу, яку охарактеризуємо це Європейська Рада. Європейська Рада заснована у 1974 р. (як неформальний форум), а у 2009 р. отримала статус офіційної установа Європейського Союзу [8]. Стаття 15 Договору про Європейський Союз та статті 235–236 Договору про функціонування Європейського Союзу врегульовують положення щодо функціонування Європейської Ради [5]. Європейська Рада знаходиться у Брюсселі (Бельгія) [8]. Європейська Рада визначає загальний політичний напрям і пріоритети Європейського Союзу. Європейська Рада об'єднує лідерів Європейського Союзу для визначення політичного порядку денного Європейського Союзу. Це найвищий рівень політичної співпраці між держа-

вами Європейського Союзу [9]. Глави держав і урядів країн Європейського Союзу збираються, як Європейська рада, щоб визначити загальний політичний напрям та пріоритети Європейського Союзу [8].

Наступну установу Європейського Союзу, яку охарактеризуємо це Рада Європейського Союзу. Рада Європейського Союзу заснована у 1958 р. [10]. Стаття 16 Договору про Європейський Союз та статті 237–243 Договору про функціонування Європейського Союзу врегульовують положення щодо функціонування Ради Європейського Союзу [5]. Рада Європейського Союзу знаходиться у Брюсселі (Бельгія) [10]. Рада Європейського Союзу є голосом урядів держав-членів Європейського Союзу, здійснює прийняття законів та координацію політики Європейського Союзу. У Раді Європейського Союзу, міністри урядів кожної держави Європейського Союзу збираються для обговорення, внесення змін і ухвалення законів, а також координації політики Європейського Союзу [11]. Рада Європейського Союзу представляє уряди держав Європейського Союзу. Рада Європейського Союзу є місцем зустрічі національних міністрів від кожного уряду для ухвалення законів і координації політики. Міністри зустрічаються в різних конфігураціях залежно від теми, яка буде обговорюватися. Рада Європейського Союзу приймає рішення щодо європейських законів спільно з Європейським парламентом [10].

Наступну установу Європейського Союзу, яку охарактеризуємо це Європейська Комісія. Європейська Комісія заснована у 1958 р. [12]. Стаття 17 Договору про Європейський Союз та статті 244–250 Договору про функціонування Європейського Союзу врегульовує положення щодо функціонування Європейської комісії [5]. Європейська Комісія знаходиться у Брюсселі (Бельгія). Європейська Комісія сприяє загальним інтересам Європейського Союзу, пропонує та впроваджує законодавство, а також реалізовує його. Європейська Комісія є політично незалежною виконавчою ланкою Європейського Союзу. Вона єдина відповідальна за розробку пропозицій щодо нового європей-

ського законодавства та виконує рішення Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу [12].

Наступну установу Європейського Союзу, яку охарактеризуємо це Суд Європейського Союзу. Європейського Союзу заснований у 1952 р. [13]. Стаття 19 Договору про Європейський Союз та статті 251–281 Договору про функціонування Європейського Союзу врегульовують положення щодо функціонування Суду Європейського Союзу [5]. Суд Європейського Союзу розташований у Люксембурзі (Люксембург) [13]. Суд Європейського Союзу забезпечує тлумачення та застосування законодавства Європейського Союзу у кожній державі Європейського Союзу, забезпечує дотримання законодавства Європейського Союзу державами та установами Європейського Союзу. Суд Європейського Союзу тлумачить законодавство Європейського Союзу, щоб забезпечити його однакове застосування в усіх державах Європейського Союзу, і вирішує правові спори між національними урядами та установами Європейського Союзу [13]. Суд Європейського Союзу забезпечує дотримання законодавства Європейського Союзу, а також правильне тлумачення та застосування Договорів, він переглядає законність актів інституцій Європейського Союзу, забезпечує дотримання державами Європейського Союзу своїх зобов'язань за Договорами та тлумачить законодавство Європейського Союзу на запит національних судів [14].

Наступну установу Європейського Союзу, яку охарактеризуємо це Європейський центральний банк. Європейський центральний банк. заснований 1998 р. [15]. Положення стосовно функціонування Європейського центрального банку врегульоване у Договорі про функціонування Європейського Союзу у статтях 282–284 [5]. Європейський центральний банк розташований у Франкфурті (Німеччина) [15]. Європейський центральний банк формує та реалізує економічну та монетарну політику Європейського Союзу. Його головна роль підтримувати ціни на стабільному рівні, сприяючи таким чином економічному зростанню та створенню робочих

місць [15]. Європейський центральний банк і Європейська система центральних банків відповідають за стабільність цін у єврозоні. Вони також відповідають за монетарну політику та політику валютного курсу в єврозоні та підтримують економічну політику Європейського Союзу [16].

Наступну установу Європейського Союзу, яку охарактеризуємо це Рахункова палата Європейського Союзу. Рахункова палата Європейського Союзу заснована у 1977 р. [17]. Положення стосовно функціонування Рахункової палати Європейського Союзу врегульовані у Договорі про функціонування Європейського Союзу у статтях 285–287 [5]. Рахункова палата Європейського Союзу розташована у Люксембурзі (Люксембург). Рахункова палата Європейського Союзу перевіряє, чи кошти Європейського Союзу правильно використовуються, а також допомагає покращити фінансовий менеджмент Європейського Союзу. Як незалежний зовнішній аудитор Європейського Союзу, Рахункова палата Європейського Союзу піклується про інтереси платників податків Європейського Союзу. Вона не має повноважень, але працює над покращенням управління Європейською Комісією бюджетом Європейського Союзу і звітами про фінанси Європейського Союзу [17].

Варто також відзначити, що Європейському Парламенту, Раді та Комісії допомагає Європейський економічний та соціальний комітет та Комітет регіонів, які діють як дорадчі органи [5]. Економічний та соціальний комітет заснований у 1957 р. [18]. Положення стосовно функціонування Економічного та соціального комітету врегульовані у Договорі про функціонування Європейського Союзу у статтях 301–304 [5]. Економічний та соціальний комітет розташований у Брюсселі (Бельгія). Економічний та соціальний комітет є консультативним органом, який представляє організації роботодавців і працівників та інші зацікавлені групи. Комітет видає висновки з питань Європейського Союзу Європейській Комісії, Раді Європейського Союзу та Європейському Парламенту, таким чином діючи як міст між установами Європейського Союзу, які приймають рішення та громадянами Європейського Союзу [18].

Комітет регіонів Європейського Союзу заснований у 1994 році [19]. Положення стосовно функціонування Комітету регіонів Європейського Союзу врегульовані у Договорі про функціонування Європейського Союзу у статтях 305–307 [5]. Комітет регіонів Європейського Союзу знаходиться у Брюсселі (Бельгія). Комітет регіонів Європейського Союзу є консультативним органом, що представляє регіональні та місцеві органи влади. Через Комітет регіонів регіональні та місцеві органи влади можуть ділитися своєю думкою щодо законодавства Європейського Союзу, яке безпосередньо впливає на регіони та міста [19].

Висновки. Таким чином, узагальнивши весь комплекс спеціальної юридичної літератури встановлено, що *інституційна структура Європейського Союзу на сучасному етапі практично не вивчались юридичною наукою*. Дослідження щодо *інституційної структури Європейського Союзу* сконцентровані переважно навколо політологічних, історичних, соціальних питань, економічних, а також питань міжнародних відносин і державного управління. Встановлено, що у зв'язку із постійними інтеграційними процесами та викликами, з якими зіштовхується сьогоденні Європейський Союз, та незважаючи на досягнення щодо розвитку інституційної структури Європейського Союзу, він продовжує зіштовхуватись із викликами, які стосуються його інституцій. Встановлено процес формування *інституційної структури Європейського Союзу*, визначено основні тенденції та особливості розвитку *інституційної структури Європейського Союзу* на різних етапах історичного розвитку. Визначено, що інституційна структура Європейського Союзу врегульована в його установчих договорах, а саме у Договорі про функціонування Європейського Союзу та Договорі про Європейський Союз.

Список використаної літератури:

1. Юдіна Г.І. Особливості функціонування інституційного механізму Європейського Союзу. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/57-2.pdf>
2. Types of institutions and bodies of the EU: <https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and->

- bodies/types-institutions-and-bodies_uk?prefLang=uk
3. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT>
 4. Consolidated Version of the Treaty on European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF
 5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року) та Договору про функціонування Європейського Союзу (вчиненого в римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомого). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
 6. European Parliament. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-parliament_uk
 7. European Parliament. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en
 8. European Council. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_uk?prefLang=uk
 9. European Council. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-council_en?prefLang=uk
 10. Council of the European Union. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_uk?prefLang=uk
 11. Council of the European Union. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/council-european-union_en?prefLang=uk
 12. European Commission. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-commission_en?prefLang=uk
 13. Court of Justice of the European Union. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/court-justice-european-union-cjeu_en?prefLang=uk
 14. Court of Justice of the European Union. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_uk?prefLang=uk
 15. European Central Bank. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_uk?prefLang=uk
 16. European Central Bank. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-central-bank-ecb_en
 17. European Court of Auditors. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-court-auditors-eca_en?prefLang=uk
 18. European Economic and Social Committee. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-economic-and-social-committee-eesc_en?prefLang=uk
 19. European Committee of the Regions. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-committee-regions-cor_uk

Fetko Yu. Institutional structure of the European Union: theoretical and legal foundations

The article examines the institutional structure of the European Union. Summarizing the entire complex of special legal literature, it was established that the institutional structure of the European Union at the present stage has practically not been studied by legal science. It is studied that due to the ongoing integration processes and challenges that the European Union faces today, including numerous crises from the migration crisis and Brexit to the COVID-19 pandemic and Russian aggression against Ukraine and despite the achievements in the development of the institutional structure of the European Union, it continues to face challenges regarding transparency of decision-making, institutional accountability and

proper representation of the interests of citizens living in the territory of the European Union. The process of forming the institutional structure of the European Union has been established, the main trends and features of the development of the institutional structure of the European Union at different stages of historical development have been identified. It has been studied that the powers, duties and procedures of the institutions of the European Union, namely: European Parliament, European Council, Council of the European Union, European Commission, Court of Justice of the European Union, European Central Bank and Court of Auditors of the European Union, as well as the advisory bodies of the European Union such as Economic and Social Committee and Committee of the Regions, are regulated in the founding treaties of the European Union, namely in the Treaty on the Functioning of the European Union and the Treaty on European Union.

Key words: *institutional structure, European Union, European Parliament, European Council, Council of the European Union, European Commission, Court of Justice of the European Union, European Central Bank, Court of Auditors, European Union, Economic and Social Committee of the European Union, Committee of the Regions of the European Union.*